

การปลูกข้าวญี่ปุ่นในประเทศไทย

ข้าวญี่ปุ่นจัดอยู่ในกลุ่มข้าวจาปอนิกา(Japonica Type) นิยมปลูกมากในแถบเอเชียตะวันออก ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน และจีน เป็นข้าวไม่ไวต่อช่วงแสง ชอบอากาศหนาวเย็น ลักษณะต้นเดี่ยว เมล็ดมีขนาดป้อมสั้น ข้าวสุกมีความนุ่มและหยุ่นเหนียว

ประเทศไทยเริ่มการปรับปรุงพันธุ์ข้าวญี่ปุ่นเมื่อปี พ.ศ.2500 โดยความช่วยเหลือจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ(Food and Agriculture Organization of United Nations : FAO)และปี 2531 จนถึงปี 2541 ได้ต่อยอดงานวิจัยพัฒนาพันธุ์และพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต จนได้พันธุ์ข้าวญี่ปุ่นเป็นพันธุ์แนะนำ 2 พันธุ์ คือ ก.วก.1(Sasanishiki) และก.วก.2(Akitakomachi) และเทคโนโลยีการผลิตข้าวญี่ปุ่นในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันภาคเอกชนที่ส่งเสริมปลูกข้าวญี่ปุ่นและเกษตรกรผู้ร่วมโครงการยังใช้พันธุ์และเทคโนโลยีการผลิตดังกล่าว

ข้าวญี่ปุ่นสามารถปลูกได้ดีในเขตภาคเหนือตอนบน เช่น จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง และลำพูนปัจจุบันกระแสความนิยมบริโภคอาหารญี่ปุ่นมีแนวโน้มมากขึ้น เนื่องจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นเกาหลี จีน และไต้หวัน ซึ่งนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย และคนญี่ปุ่นที่ทำงานในประเทศไทยรวมทั้งกระแสความนิยมอาหารญี่ปุ่นของคนไทยมีมากขึ้น ส่งผลให้มีการขยายตัวของร้านอาหารญี่ปุ่นมีมากขึ้นด้วย ในปี 2553 ประเทศไทยมีร้านอาหารญี่ปุ่นมากเป็นอันดับ 5 ของโลกรองจากประเทศสหรัฐอเมริกา จีน เกาหลีใต้ และไต้หวัน มีโอกาสขยายตัว 10-15 เปอร์เซ็นต์ต่อปี(ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย,2553) จากการขยายตัวทางธุรกิจด้านร้านอาหารญี่ปุ่นทำให้ความต้องการวัตถุดิบไปใช้ในการประกอบอาหารมากขึ้น ข้าวญี่ปุ่นที่ปลูกในประเทศไทยมีต้นทุนถูกกว่าไต้หวันจึงมีความต้องการมากขึ้น นอกจากนั้นแล้วการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(Asian Economic Community,AEC) อย่างเป็นทางการในปี 2558 จะมีส่วนผลักดันให้ความต้องการข้าวญี่ปุ่นในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้นก็จะเป็นการเปิดตลาดการส่งออกเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งจะส่งผลผลิตต่อเกษตรกรให้มีทางเลือกและโอกาสในการเพิ่มรายได้ มีความมั่นคงในอาชีพ

การปลูกข้าวญี่ปุ่นดำเนินงานโดยภาคเอกชนส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกแบบเกษตรพันธสัญญา(contract farming) มีเกษตรกรประมาณ 5,000 ครัวเรือน(เฉลี่ย 8 ไร่ต่อครัวเรือน) มีพื้นที่ปลูกปีละประมาณ 80,000 ไร่ ผลผลิตปีละ 60,000 ตัน (ผลผลิต 700-800 กิโลกรัมต่อไร่) มูลค่า 750 ล้านบาทต่อปี(12,500 บาทต่อตัน) หรือคิดเป็นข้าวสารได้ประมาณ 36,000 ตันต่อปี (บุญดิษฐ์, 2555) ต้นทุนการผลิตประมาณ 5,200 บาทต่อไร่ ไม่รวมค่าเช่านา และค่าแรงของเกษตรกร(ข้อมูลสัมภาษณ์เกษตรกร,2558)

การส่งเสริมปลูกข้าวญี่ปุ่น

การส่งเสริมปลูกข้าวญี่ปุ่นในประเทศไทย จะดำเนินการโดยภาคเอกชน ใช้ระบบคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) ได้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงสีจิราภรณ์ โรงสีนาเกรน จำกัด โรงสีเกริก บริษัทพีแอนด์พีโกะเมะยะจำกัด บริษัทอานันทกร จำกัด บริษัท เจปอนนิกาไรซ์ จำกัด บริษัทมหานครไรซ์ จำกัด และบริษัท ซี.พี.ค้าข้าว จำกัด ซึ่งเงื่อนไขสัญญาจะแตกต่างกันไป มีขั้นตอนดังนี้

๑.การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ ผู้ประกอบการจะเป็นผู้จัดหาเมล็ดพันธุ์ โดยการ จัดซื้อเมล็ดพันธุ์หลักจากศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย ดำเนินการปลูกขยายพันธุ์ ชั้นพันธุ์ชายและพันธุ์จำหน่าย โดยมีเกษตรกรเป็นคู่สัญญาดำเนินการให้ เมื่อปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์จึงดำเนินการตากกล้าหรือจ่ายเมล็ดพันธุ์ ให้กับเกษตรกรคู่สัญญา การผลิตเมล็ดพันธุ์ผู้ประกอบการจะทำฤดูต่อฤดูกล่าวคือ เมล็ดพันธุ์ที่ได้จากฤดูนาปี ใช้ปลูกฤดูนาปรัง เมล็ดพันธุ์ที่ได้จากฤดูนาปรังใช้ปลูกฤดูนาปี

๒.การตกกล้า การตกกล้าดำเนินการหลายรูปแบบ แล้วแต่วิธีการปักดำ

๒.๑ การตกกล้าแปลงเปียก ปัจจุบันมีไม่มาก เพราะแรงงานหายากและค่าแรงสูง จะมีเฉพาะ เกษตรกรที่มีพื้นที่ไม่มาก

๒.๒ การตกกล้าในกระบะ การตกกล้าแบบนี้ใช้สำหรับเครื่องดำนา ซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมใช้กัน มาก การการตกกล้าแบบนี้มีหลายรูปแบบ

๒.๒.๑ ผู้ประกอบการดำเนิน เพาะกล้า ดูแลรักษากล้า

๒.๒.๒ ผู้ประกอบการดำเนิน เพาะกล้า เกษตรกรรับจ้างดูแลรักษากล้า

๒.๒.๓ ผู้ประกอบการดำเนิน เพาะกล้า เกษตรกรเจ้าของนาเป็นผู้ดูแล

๒.๒.๔ เกษตรกรรับจ้างเพาะและดูแลรักษา พร้อมบริการเครื่องดำนา

๒.๓ การตกกล้าในแผงหลุม เป็นการตกกล้าสำหรับการปลูกโดยวิธีโยนกกล้า แต่ยังไม่ได้รับความนิยมนเท่าที่ควร ทั้งผู้ประกอบการและเกษตรกร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการถ่ายทอดเทคโนโลยีเรื่องนี้ยังไม่ถึง กลุ่มบุคคลเป้าหมาย

๓.การปลูก

๓.๑ หวานน้ำตม การปลูกข้าวญี่ปุ่นโดยวิธีหวานน้ำตม มีผู้ประกอบการบางรายเท่านั้นที่ ให้เกษตรกรปลูกโดยวิธีนี้ เนื่องจากมีปัญหาเรื่องข้าวพันธุ์อื่นปนในแปลงปลูกมาก ทำให้ข้าวเปลือกที่ได้ คุณภาพไม่ดี

๓.๒ หยอดน้ำตม เป็นวิธีที่ผู้ประกอบการเริ่มนำมาแนะนำให้เกษตรกรใช้ แต่ไม่สามารถ ขยายผลได้มากนักเพราะมีข้าวเรื้อมากคุณภาพข้าวไม่ดี โดยเฉพาะในรายที่ปลูกข้าวไทยชนิดไม่ไวต่อช่วงแสง สลับฤดูกับข้าวญี่ปุ่น

๓.๓ โยนกล้า ถึงแม้เป็นวิธีที่ประหยัดต้นทุน ทั้งเมล็ดพันธุ์และค่าแรงแต่ก็ขยายผลสำหรับ ข้าวญี่ปุ่นเป็นไปได้ช้า เพราะเกษตรกรมีทางเลือก มีคนรับจ้างตกกล้าและปักดำด้วยเครื่องดำนา แม้ว่าต้นทุน สูงแต่สะดวกและไม่ต้องจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าต๋องกล้าและค่าปักดำ

๓.๔ ปักดำด้วยเครื่องปักดำ ปัจจุบันเป็นที่นิยม เพราะผู้ประกอบการเป็นผู้จัดหาบริการให้ ทั้งตกกล้าและเครื่องปักดำ มีทั้งแบบเดินตาม แบบนั่งขับ ระยะปักดำ จำนวนกล้าต่อจับผู้ประกอบการจะ กำหนดจำนวนถาดต่อไร่ เพราะเกษตรกรจะแจ้งให้ผู้รับจ้างปลูกปล่อยกล้าต่อจับมากในระดับสูงสุดของเครื่อง ซึ่งทำให้ใช้กล้ามากขึ้น อายุกล้าที่ใช้รวมทั้งแซมเมล็ดพันธุ์จนวันปลูกประมาณ ๒๐ วันสำหรับฤดูนาปี และ ประมาณ ๒๕ วันสำหรับนาปรัง

๓.๕ ปักดำด้วยแรงงานคน ปัจจุบันเป็นวิธีที่ไม่ค่อยนิยมมากนักเพราะปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และการถอนกล้า แต่จะมีเกษตรกรที่มีพื้นที่นาไม่มากที่ยังใช้วิธีปักดำด้วยแรงงานคน อายุกล้าประมาณ ๒๐ วันตั้งแต่ตกกล้าจนถึงปักดำสำหรับฤดูนาปี ประมาณ ๒๕ วันสำหรับนาปรัง

๔ การดูแลรักษา

๔.๑ การจัดการน้ำ การปลูกข้าวญี่ปุ่น จะพบปัญหาการจัดการน้ำในระยะแรกหลักปักดำ โดยเฉพาะการปักดำด้วยเครื่อง จะต้องปล่อยไว้ประมาณ๓วันจึงจะเริ่มปล่อยน้ำเข้าแปลงนา ซึ่งในเขตจังหวัดเชียงรายการปล่อยน้ำชลประทาน จะสลับรอบกัน ทำให้แปลงที่ปักดำเสร็จต้องรอน้ำรอบใหม่

๔.๒ การจัดการปุ๋ย เกษตรกรจะจัดการปุ๋ยตามคำแนะนำของผู้ประกอบการ จะปฏิบัติตามคำแนะนำ โดยประยุกต์ใช้จากคำแนะนำของกรมการข้าว ซึ่งส่วนมากแล้วจะใส่ปุ๋ย ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ ปุ๋ยรองพื้น หลังหว่านน้ำตมประมาณ ๑๕ -๒๐ วัน หลังปักดำหรือโยนกล้า ประมาณ ๓ -๗ วัน ครั้งที่ ๒ หลังจากครั้งที่ ๑ ประมาณ ๑๕ วัน และครั้งที่ ๓ ประมาณ ๑๕ วันหลังจากการใส่ปุ๋ยครั้งที่ ๒

๔.๓ การกำจัดวัชพืช วิธีการที่นิยมได้แก่การใช้สารกำจัดวัชพืชประเภทหลังวัชพืชงอกโดยใช้ชนิดน้ำฉีดพ่นมากกว่าชนิดเม็ดใช้หว่าน แต่ทั้งสองวิธีต้องใช้อย่างระมัดระวังเพราะข้าวญี่ปุ่นค่อนข้างจะอ่อนแอต่อสารกำจัดวัชพืช โดยเฉพาะชนิดเม็ดที่มีส่วนผสมของสาร ๒,๔ ดี ซึ่งข้าวญี่ปุ่นจะแสดงอาการเกิดพิษอย่างชัดเจน

๔.๔ การป้องกันกำจัดโรค โรคที่สำคัญของข้าวญี่ปุ่น พบมากตั้งแต่ระยะกล้า โดยเฉพาะการตกกล้าในกระบะสำหรับเครื่องปักดำจะพบปัญหาการระบาดของโรคกล้าเน่า ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกปี ส่วนระยะแตกกอจะพบปัญหาโรคใบไหม้ในแปลงที่ใช้ปุ๋ยไนโตรเจนในอัตราสูง ระยะออกรวง พบมากได้แก่โรคไหม้คอรวง การป้องกันกำจัดจะปฏิบัติตามคำแนะนำของกรมการข้าว

๔.๕ การป้องกันแมลง แมลงศัตรูที่สำคัญของข้าวญี่ปุ่น ได้แก่เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล การป้องกันกำจัดตามคำแนะนำของกรมการข้าว

๔.๖ การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว สัตว์ศัตรูข้าวที่สำคัญได้แก่ นก โดยเฉพาะแปลงที่ปลูกต้นฤดู การป้องกัน จะใช้หลายวิธี ได้แก่ คนไล่ ใช้วัสดุติดตั้งไล่

๕.การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังเก็บเกี่ยว

การเก็บเกี่ยวข้าวญี่ปุ่น ผู้ประกอบการจัดหารถเกี่ยวขนาดข้าวมาบริการเกษตรกร จึงทำให้การเก็บเกี่ยวข้าวญี่ปุ่นใช้เครื่องเกี่ยวขนาดทั้งหมด

การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผู้ประกอบการดำเนินการเองทั้งหมด ตั้งแต่การลดความชื้น ซึ่งส่วนมากแล้วจะใช้เครื่องอบลดความชื้น การเก็บรักษาผู้ประกอบการจะมีการเก็บรักษาที่แตกต่างกัน บางรายมีไซโลเก็บ บางรายเก็บในกระสอบป่าน

ปิยะพันธ์ ศรีคุ้ม
ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย
กรกฎาคม ๒๕๕๙